

Spiritualita presahujúca náboženstvo: Spomienka na zenového majstra Bernie Glassmana

ZUZANA KUBOVČÁKOVÁ

Seminár japonských štúdií, FF MU Brno

17. februára tohto roku sa v newyorskom Yonkers konal zádušný obrad za amerického zenového majstra menom Bernie Tecugen róši, vlastným menom Bernard Alan Glassman, ktorý zomrel 4. novembra 2018 vo veku 79 rokov. Známy ako Bernie, majster Glassman bol výnimočnou postavou v dejinách amerického zenu a amerického buddhizmu. Bol tzv. dharmovým dedičom, žiakom a nasledovníkom japonského zenového majstra menom Taizan Maezumi róši,¹ zakladateľom Zenového centra v Los Angeles. Bernie Glassman bol však nielen zenový majster a učiteľ, ale tiež aktivista, propagátor angažovaného buddhizmu, podporovateľ medzináboženského dialógu a zakladateľ mnohých neziskových organizácií a nadácií, ktorých aktivity na pomoc chudobným, chorým a trpiacim siahajú naprieč Japonskom, Tibetom, Európou, Amerikou a Afrikou. V mojich očiach je však róši Bernie Glassman dôležitou postavou najmä z toho dôvodu, že bol prvým Američanom vysväteným za plnohodnotného učiteľa japonskej zenovej školy Sótó.

Bernieho cesta k buddhizmu

Bernie Glassman sa narodil 18. januára 1939 do židovskej rodiny v newyorskom Brooklyne. Židovstvo svojej rodiny popisuje ako kultúrne, nie náboženské.² Determinovalo ho však natoľko, že aj v dospelom veku už vo svojej vlastnej rodine dodržiaval šabat. Jeho otec pochádzal z Moldavska a matka, ktorej väčšinu rodiny vyhladili v koncentračných táboroch, z Poľska. Bernie, ktorého po skoršej smrti matky vychovávali jeho štyri

staršie sestry, spomína na detstvo v núdzi a chudobe, na vyrastanie v prostredí, kde mohol človek za svoj pôvod alebo farbu pleti byť ostrakizovaný a bitý.³ V mladom veku študoval inžinierstvo, po štúdiu na Brooklynskom polytechnickom inštitúte odišiel na rok do Izraela na učiteľskú prax. Po návrate z Izraela v roku 1963 sa Bernie presťahoval do Kalifornie, kde pokračoval na doktorandskom štúdiu aplikovanej matematiky na Kalifornskej univerzite v Los Angeles a tiež pracoval ako letecký inžinier spoločnosti McDonnell Douglas v tíme, ktorý pripravoval človekom riadené misie na Mars.

So zenom a buddhizmom sa Bernie stretol ešte počas vysokoškolských štúdií, v Brooklyne mal učiteľa menom Lewis Zukosky, ktorý sám bol údajne mentorom Allena Ginsberga a jeho beatnických priateľov. Bernie povedal, že nechápe, prečo bol Zukosky na technickej vysokej škole, keď bol v skutočnosti básnikom.⁴ Potom, na konci 50. rokov, sa mu dostali do rúk knihy Houstona Smitha, D. T. Suzukiho a Alana Watts, ktorí boli pioniermi buddhizmu na západe. Bernie ich knihy čítal, žiaden z nich však (vtedy ešte) nepísal o meditácii alebo o dôležitosti buddhistckej praxe. Bernie začal sprvu meditovať sám, vo vlastnej garáži, obklopený newyorskou drogovou scénou zo začiatku 60. rokov. O tomto období hovorí, že on mal svoju meditačnú prax, jeho okolie malo drogy ako svoju prax, každý mal svoje vlastné ciele a záujmy.⁵ Po presťahovaní za štúdiom do Kalifornie sa Bernie pripojil k tamojšej zenovej komunite v Los Angeles, kde postupne prijal zenové ordinácie: základnú, tzv. bódhisattvovskú ordináciu *džukai* (受戒) a v roku 1971 ordináciu mnícha-novica nazývanú *tokudo* (得度). V rovnakom čase stretol aj svojho budúceho učiteľa, mnícha menom Taizan Maezumi. Maezumi bol však v tom čase ešte len pomocníkom buddhistického majstra a slúžil v buddhistickom chráme, ktorý mal na starosti potreby japonských farníkov – imigrantov v druhej či tretej generácii – akými boli svadby či pohreby japonskej komunity v LA.

Na ich spoločnú cestu učiteľa a žiaka si obaja museli počkať do roku 1976, kedy sa opätovne stretli. Taizan Maezumi bol vtedy už sám učiteľom, čiže mohol prijímať a vysväcovať vlastných žiakov. Vtedy sa začal písať príbeh Bernieho, zenového žiaka japonského majstra

1 „Róši“ je titul buddhistických majstrov a učiteľov, ktorý doslova znamená „starý majster“, 老師.

2 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

3 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

4 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

5 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

a neskoršieho zenového učiteľa. Dnes už nevieme presný sled udalostí, rok 1976 bol však pre oboch prelomový. Bernie dal v práci výpoveď, bol majstrom Maezumim vysvätený za mnícha v ďalšom stupni zenovej ordinácie, ktorá sa nazýva „predávanie dharmy“, jap. *denkai* 伝戒, a svojmu učiteľovi pomohol založiť Zenové centrum v Los Angeles, po Zenovom centre v San Franciscu⁶ druhé zenové meditačné centrum v Kalifornii.

Ako pomocník a pravá ruka majstra Maezumiho ho Bernie každý rok sprevádzal na jeho ceste do Japonska. Cestovali tam vždy približne na mesiac a Bernie tak bol jedným z prvých západniarov, ktorým bolo umožnené vidieť, ako bola škola Sótó organizovaná v 70. a 80. rokoch minulého storočia. O svojom majstrovi Bernie hovorí, že na ňom obdivoval jasnosť a hĺbku jeho praxe a odovzdanosti. V zene je to úplné ponorenie sa do akejkolvek aktivity a jej plné, odovzdané vykonanie. Na iných vraj majster Maezumi vedel byť tvrdý, Bernie sám to tak však nepočítaval.⁷

Bernieho sociálny aktivizmus

Bernie sa so svojím majstrom rozlúčil v roku 1979, kedy sa vydal naspäť do New Yorku, aby v tamojšom Bronxe v nasledujúcom roku založil Zenovú komunitu (*Zen Community of New York*). Bernie však nebol spokojný len s meditačnou či kláštornou praxou. Zen, buddhizmus, akákoľvek praktika a akákoľvek angažovanosť pre neho znamenala v prvom rade pomoc, prístupnosť a otvorenosť, podanie pomocnej ruky tomu, kto to najviac potreboval a kto mu bol najviac na očiach. Preto v roku 1982 založil v Yonkers Greystonskú pekáreň (*Greyston Bakery*), v ktorej zamestnával najprv študentov zenu, ktorí si potrebovali privyrobiť, neskôr však aj chudobných, nezamestnaných, ľudí bez domova, chorých na AIDS, bývalých väzňov či narkomanov. Heslo Greystonskej pekárne, ktorá dnes pre spoločnosť Ben & Jerry's dodáva čokoládové brownies a niekoľko druhov zmrzliny, a ktorá mala v roku 2016 tržby vo výške 12 miliónov dolárov, je: „Nezamestnávame ľudí, aby robili

brownies. Robíme brownies, aby sme zamestnávali ľudí“.⁸ Pekáreň však bola len začiatkom Bernieho sociálneho aktivizmu. Po nej nasledoval Greyston rodinný hotel so škôlkou (*Greyston Family Inn*), v ktorom boli ubytované rodiny v hmotnej núdzi, Centrum Maitrí (*Maitrī Center*), liečebné zariadenie poskytujúce operateru chorým na AIDS a s tým súvisiacimi ochoreniami a ubytovňa *Issan House* určená pre pacientov Centra Maitrí. Všetky tieto aktivity dnes spravuje Nadácia Greyston (*Greyston Foundation* nazývaná tiež *Greyston Mandala*), ktorá má 90 zamestnancov a ktorej centrá poskytnú ročne ubytovanie viac ako 5000 ľuďom.

Tieto aktivity, ktorých zámerom je pomáhať chudobným a biednym, tvoria podstatu tzv. angažovaného buddhizmu alebo sociálne angažovaného buddhizmu. Bernie sám však nikdy nerozlišoval medzi buddhizmom a sociálnym aktivizmom. Pre Bernieho je meditácia – podstata buddhistickej praxe – prítomnosťou, zotrvaním v prítomnosti a zotrvaním pri celistvosti života.⁹ Táto formulácia sa môže vzťahovať na meditáciu v sede (jap. *zazen* 坐禅) za stenami kláštora, ale aj na aktívnu formu meditácie, ktorej cieľom je byť bdely a vnímavý, prítomný pri bolesti, biede, utrpení, umieraní a životnej realite tých, ktorí sú sociálne slabí či chorí na AIDS. Bernie sám hovorí, že meditáciu zbožňuje a že je super, ale pokiaľ človek len sedí, tak nemedituje.¹⁰ Meditácia sama o sebe podľa Bernieho nestačí, ani východná múdrosť sama o sebe nestačí, ale treba konať a konať k prospechu tých, čo to potrebujú, k prospechu slabých, chorých a chudobných. Mnohým jeho žiakom sa to nepáčilo, veľa z nich od neho odišlo a viacerí ho očierňovali, že robí zo zenu biznis, že miesto šírenia zenovej múdrosti sa zaoberá obchodom a aktivizmom. Boli nespokojní, že ich majster namiesto osvietenia rieši grantové projekty. Pre Bernieho v tom nebol rozdiel. Tvrdil, že osvietenie a spiritualita znamená konať z pozície neduality.¹¹ „Každá aktivita je v stave duality, ale ak je zakotvená v nedualite, tak je *apriori* duchovnou praxou“.¹² A tiež: „Ak je niekto hladný, chcem ho nakrmiť. Ak je niekto bez strechy nad

6 Zenové centrum v San Franciscu bolo založené v roku 1962 majstrom menom Šunrjú Suzuki. Pre zaujímavosť, zenové centrum v Paríži, prvé meditačné centrum školy Sótó v Európe, založil japonský mních Taisen Dešimaru v roku 1967.

7 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

8 Katharine Q. Seelye, *Bernard Glassman, Zen Master and Social Activist, Dies at 79*, The New York Times (<https://www.nytimes.com/2018/11/23/obituaries/bernard-glassman-dead.html>), cit. 13. 2. 2019.

9 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

10 Bernie Glassman, *The Three Tenets of the Zen Peacemakers*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/taking-the-plunge-street-retreat/>), cit. 13. 2. 2019.

11 Bernie Glassman, *The Three Tenets of the Zen Peacemakers*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/taking-the-plunge-street-retreat/>), cit. 13. 2. 2019.

12 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

hlavou, chcem im nájsť bývanie“.¹³ Bernie o sebe vedel a otvorene prehlasoval, že je dotieravý a neoblomný. Zároveň však tvrdil, že veci nemusia byť podľa neho, nevadilo mu, ak sa veci nevyvíjali tak, ako on chcel, pretože sa so zenom naučil nemať očakávania.¹⁴

Za vrchol Bernieho angažovaného buddhizmu je možno považovať Rád zenových mierotvorcov (*Zen Peacemakers Order*), organizáciu podporujúcu medzináboženský dialóg, ktorá propaguje mier a spravodlivosť naprieč spoločenskými vrstvami. Rád zenových mierotvorcov (ZPO) vznikol v roku 1996 a dnes má viac ako 1200 členov v 25 centrách naprieč kontinentami. Zaoberá sa organizáciou intenzívnych meditačných stretnutí, ktoré sa konajú na miestach, kde sa v minulosti odohrali zločiny proti ľudskosti, masakre, represálie, pogromy či masové vraždy. Azda najznámejšie z týchto stretnutí sa koná každoročne v Osvienčime, na mieste bývalého koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau. Účastníci počas niekoľkých dní meditujú na nástupišti – v tomto prípade však skôr na „výstupišti“ – na ktoré boli zväšaní všetci režimu nevyhovujúci, nepohodlní, odmietaní, ostrakizovaní a bití. Tiež môžu tráviť čas v múzeu s preživšími, alebo jednoducho pobývať v priestore tábora, kde zahynuli a boli zavraždené milióny.

Ďalšie z týchto intenzívnych meditačných stretnutí sa v minulých rokoch konali napríklad v Rwande, v Sarajeve, alebo v amerických štátoch, kde došlo k masakrom na obyvateľoch indiánskeho pôvodu. Účastníkmi, ktorých celkový počet za tie roky presiahol 2500 ľudí, sú niekedy pozostalí zosnulých, niekedy osoby židovského pôvodu, niekedy katolíci, protestanti, ortodoxní kresťania, moslimovia, ateisti či židia. Prináležitost k určitej náboženskej skupine nie je podstatná, podstatná je prítomnosť, skúsenosť a poznanie, ktoré z toho plynú. Pre Bernieho „každé náboženstvo a každá duchovná aktivita má do činenia so sociálnym aktivizmom“.¹⁵

Iným typom meditačných stretnutí ZPO sú tzv. *Street Retreats*, ktoré sa konajú priamo v uliciach New Yorku či Santa Fe, kedy účastníci počas niekoľkých dní žijú ako ľudia bez domova, spolu s ľuďmi bez domova: bez

peňazí, bez identity, bez záchranných kolies. Cieľom všetkých spomínaných stretnutí je naplniť zásady ZPO, ktorými sú: (1) nevedieť (čo sa deje, čo ma čaká), (2) zotrvať v prítomnosti (neutekať z nepohody), a (3) láskavé konanie (ktoré vyvstáva z druhého bodu, z prítomnosti a ktoré pomáha a lieči).¹⁶ Cieľom, pre Bernieho, je „zistiť, ako sa môžem naučiť od tých, ktorí trpeli, aj keď do tej oblasti nedokážem úplne preniknúť. Takže ideme na ulicu. Viem, že máme kde bývať a vždy to jasne poviem. Zároveň tí, ktorí prídu, zažijú niečo, čo je bližšie tomu svetu (ľudí bez domova), než tí, ktorí tam nie sú. To znamená „zotrvať v prítomnosti“. Je to ako keď vojdete do kostola. Viete, že nie ste ani boh, ani kňaz. Ale zažijete niečo iné než človek, ktorý do toho kostola nevkróčí alebo než ten, kto došiel len opraviť strechu“, hovorí Bernie.¹⁷

Bernieho dedičstvo

Taizan Maezumi, Bernieho majster, zomrel náhle v roku 1995. Krátko pred svojou smrťou však stihol Bernieho vysvätiť najvyšším typom ordinácie *dembó* 伝 za plnohodnotného učiteľa, róšiho, ktorý mohol mať vlastných žiakov a mohol ich vysväcovať v tradícii školy Sótó. Maezumi róši Bernieho vo svojom poslednom učení vyzýval, aby na svojej ceste neváhal a nepochyboval o učení buddhov a bódhisattvov. V tomto duchu mu aj napísal báseň, ako bolo dobrým zvykom zenových majstrov od najstarších čias.

Život po živote
smrť po smrti
nikdy neváhaj
nenechaj uhynúť zrnko Múdrosti Buddhov a patriarchov
úprimne
zapisahám ťa.¹⁸

V Maezumi róšiho poslednej vôli bol Bernie menovaný jeho nástupcom, ktorý tak mal po svojom učiteľovi prebrať zodpovednosť za celú americkú zenovú komunitu. Avšak nestalo sa tak. Bernie nechcel byť vrchným administrátorom školy Sótó v Spojených štátoch, Bernie sa rovnako ako predtým chcel zamerať len na

13 Daniel Burke, *An American Zen Master Has Died: An Oral History of Roshi Bernie Glassman*, CNN (<https://edition.cnn.com/2018/11/30/us/bernie-glassman-american-zen-master/index.html>), cit. 13. 2. 2019.

14 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

15 Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

16 Zen Peacemakers Order, *Three Tenets of a Zen Peacemaker – Rád zenových mierotvorcov, Tri zásady zenového mierotvorcu* (<https://zenpeacemakers.org/2010/12/zen-peacemaker-order-rule/>), cit. 13. 2. 2019.

17 Daniel Burke, *An American Zen Master Has Died: An Oral History of Roshi Bernie Glassman*, CNN (<https://edition.cnn.com/2018/11/30/us/bernie-glassman-american-zen-master/index.html>), cit. 13. 2. 2019.

18 Sam Littlefair, *Bernie Glassman, Pioneer of American Zen, Dies at 79*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/bernie-glassman-pioneer-of-american-zen-dies-at-79/>), cit. 13. 2. 2019.

sociálne slabších a pomáhajú tu a teraz. Jeho hnacím mottom bolo: „Aké kroky môžeme podniknúť, aby to pomohlo tým aspektom spoločnosti, ktoré prehliadame a ktoré nerieši ani samotná spoločnosť?“¹⁹ Namiesto zenovej róby začal nosiť obyčajné rifle a flanelovú košeľu, niekedy to bola dokonca košeľa s hawajským vzorom. Nechal si narásť vlasy, ktoré nosil zviazané v cope a bradu. Svoje dharmové meno Tecugen nechal ležať ľadom a vrátil sa k menu Bernie. Na jednej strane tým šokoval celú vtedajšiu zenovú komunitu, zároveň to však bolo oslobodzujúce.²⁰ Bernie ukázal, že zen neznamená nosiť čierny habit a sedieť na meditačnom vankúši v kláštore, ale že zen je o činnosti, o konkrétnych krokoch tu a teraz, ktoré majú svoje karmické následky.

Bernie v priebehu rokov vysvätil 29 vlastných dharmových nasledovníkov, svojich žiakov a žiačky, ktorí sú dnes lídrami popredných amerických zenových centier, hospicov, meditačných skupín, sociálne angažovaných projektov, alebo nemajú navonok nič spoločné so zenovým prostredím a pracujú v komerčnej sfére či vzdelávaní. Medzi jeho najvýznamnejších žiakov patrí napríklad Peter Matthiessen, uznávaný spisovateľ a obhajca práv pôvodného amerického obyvateľstva, Frank Ostaseski, zakladateľ Zenového hospicu v San Franciscu a autor Piatich pozvaní, knihy o smrti a umieraní, ktorá bola preložená do češtiny aj slovenčiny. Ďalej mníšky Angel Kjodo Williams, Pat Enkjo O'Hara a Joan Halifax,²¹ predstavené dôležitých a uznávaných zenových centier naprieč Spojenými štátmi, alebo tiež Fleet Maul, kedysi prezývaný „väzenský mních“ – bývalý väzeň, ktorý dnes v spolupráci s americkými väznicami učí väzňov meditovať a pracovať s traumou a ktorý svoje aktivity rozširuje napríklad aj v susednom Poľsku. Za zmienku stoja tiež Bernieho priateľstvá a spoločné projekty s Jeho Svätosťou Dalailámom, popredným učiteľom meditácie Jonom Kabat-Zinnom alebo hollywoodským hercom Jeffom Bridgesom.²²

Bernie a americký buddhizmus

Bernie odklonil aktivity amerického buddhizmu a americký zen ako taký od kláštorných aktivít a meditácie za zatvorenými stenami kláštora. Znepriatelil si tých, ktorí chceli len meditovať a ktorí si nechceli nechať vziať svoju predstavu zenového majstra oblečeného v čiernom habite, ticho sediaceho na meditačnom vankúši v *zendó* (meditačnej sieni), zároveň si však získal uznanie tých, ktorí videli ovocie jeho snahy. Meditácia pre Bernieho nebola útočiskom od života, pre neho bola úplným ponorením sa do života: „Existuje veľa učiteľov, vrátane môjho, ktorí kládli dôraz na meditáciu v sede a poznanie pravdy. Nie na konanie. Ale kvôli môjmu dôrazu na sociálny aktivizmus si ľudia mysleli, že to, čo som robil, nie je zen. Zbožňujem meditáciu v sede, ale ak to nie je to pravé orechové, tak to nie je ono“.²³

Priznával však aj svoje pochybnosti o „tradičnom“ učení buddhizmu v Amerike: „Neviem, odkiaľ máme naše predstavy o tradičnom buddhizme, ak vám mám pravdu povedať. Viem, že prví ľudia, ktorí v tejto krajine hovorili o zene, nemali o zene poňatia. Ľudia, ktorých som stretával, hovorili o zene a nikdy neboli v Japonsku. Mali texty D. T. Suzukiho, Alana Watts, a jedno či dve zenové centrá v severnej Amerike,²⁴ a z toho vedeli, o čom to je. Netušili nič o veľkodušnosti zenu. Kedysi boli nemocnice, starobince, aj školy súčasťou buddhistických kláštorov. Tam ste šli. Neboli oddelené.“ A pokračuje na tému údajnej duality medzi duchovnom a sociálnou angažovanosťou: „Žasnem nad tým, že sociálna angažovanosť by mohla byť nejakým spôsobom považovaná za neduchovnú. Že ktorákoľvek z duchovných tradícií by nezahrňala sociálnu angažovanosť tak alebo onak. Je to *karuná*, súciti. Nechápem, ako tak vôbec môžeme premýšľať. Že duchovná tradícia by mohla byť len *pradžňá*, múdrosť, alebo len *vinaja*, pravidlá a disciplína²⁵ – nechápem, ako to mohlo niekomu napadnúť. Nefunguje to“.²⁶

¹⁹ Daniel Burke, *An American Zen Master Has Died: An Oral History of Roshi Bernie Glassman*, CNN (<https://edition.cnn.com/2018/11/30/us/bernie-glassman-american-zen-master/index.html>), cit. 13. 2. 2019.

²⁰ Daniel Burke, *An American Zen Master Has Died: An Oral History of Roshi Bernie Glassman*, CNN (<https://edition.cnn.com/2018/11/30/us/bernie-glassman-american-zen-master/index.html>), cit. 13. 2. 2019.

²¹ Mimochodom bývalá manželka českého psychiatra Stanislava Grofa, s ktorým v 70. rokoch spolupracovala na výskume využitia LSD pre lekárske účely.

²² Viď recenziu ich spoločnej knihy *The Dude and The Zen Master – Dude a zenový majster* v tomto čísle.

²³ Tony Stultz, *After His Stroke, Bearing Witness to the Gratitude of Zen Teacher Bernie Glassman*, Lion's Roar (<https://www.lions-roar.com/after-his-stroke-bearing-witness-to-the-gratitude-of-zen-teacher-bernie-glassman/>), cit. 13. 2. 2019.

²⁴ Najstaršie zenové chrámy školy Sótó boli v Chicagu a San Franciscu založené ako náboženské a kultúrne centrá, ktorých cieľom bolo napĺňať spirituálne potreby miestnej japonskej komunity.

²⁵ Bernie vymenováva zásady buddhistického učenia a praxe. Buddhistické učenie (v sanskrite nazývané dharma) je postavené na teórii a praxi. Teóriu tvoria posvätné texty a ich komentáre (súborne nazývané sútry), prax tvoria kláštorné pravidlá a mníška disciplína (vinaja). Vinaja je forma, ktorá umožňuje správne naplnenie obsahu, ktorým je dharma. Zároveň, naplnená dharma, realizovaná v tomto svete sa prejavuje ako múdrosť (pradžňá) a láskavosť (karuná), základné etické koncepty vzájomnej interakcie vychádzajúcej z buddhistických princípov.

²⁶ Melvin McLeod, *Glassman Roshi Sees No Boundaries*, Lion's Roar (<https://www.lionsroar.com/glassman-roshi-sees-no-boundaries/>), cit. 13. 2. 2019.

Mohli by sme ponechať bokom všetky moderné slová o aktivizme a sociálne angažovanom buddhizme a zakončiť jednoduchým zhrnutím, ktoré ponúka židovská kultúra a jazyk. Podľa nich bol Bernie jednoduchý „Mensch“, čo v jidiš znamená „človek“. Nemyslí sa tým však fyzická stránka človeka, ale jeho ontologický rozmer, jeho bytie, plnohodnotné, naplnené a dôsledné žitie človeka vo svete, ktoré vychádza zo zakorenenosti jeho autentickej osobnosti. Efekt jeho konania sa potom šíri celou komunitou, spoločnosťou, národom. Bernie nezanechal len hmotné dedičstvo v podobe nekonečných aktivít spravovaných dnes Nadáciou Greyston, zanechal hlavne spomienku v životoch mnohých ľudí naprieč spoločenskými vrstvami, ako je cieľom Rádu zenových mierotvorcov – budú si ho pamätať chudobní aj bohatí, ľudia bez domova aj hollywoodske hviezdy, chorí aj zdraví, nábožensky založení aj neveriaci. Bude naňho pamätané tak, ako žil.

Správa z konferencie 2. olomoucká religionistická konferencia o mágii a čarodejníctve

JAKUB HORVÁTH

V dňoch 20. – 21. 9. 2017 sa v Olomouci uskutočnila v poradí druhá religionistická konferencia organizovaná Katedrou sociológie, andragogiky a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

V relatívne malom, ale veľmi príjemnom a symbolickom prostredí Kaplnky Božieho tela Univerzity Palackého sa stretlo viac ako 30 prednášajúcich a 15 poslucháčov, ktorí si vypočuli a aktívne diskutovali na 29 prednášok rozdelených do dvoch sekcií – Interdisciplinárna sekcia o mágii a čarodejníctve a Všeobecná religionistická sekcia. Organizátori konferencie takéto veľké množstvo príspevkov rozdelili do tematických a moderovaných panelov s nasledovnými témami: Mágia a čarodejníctvo v historickej perspektíve, Mágia a čarodejníctvo v antropologickej perspektíve, Pozícia kresťanstva v súčasnej českej spoločnosti a „Rôzne“. Organizátori sa nebáli do programu zahrnúť ani v súčasnosti čoraz populárnejšie genderové štúdie (v tomto prípade sa príspevok venoval zastúpeniu žien na vedú-

cich pozíciách českej akademickej sféry) a odľahčujúce a originálne práce mladých výskumníkov na tému „Spor o mlieko v rámci hnutí Haré Krišna v Českej republike“ a „Temná spiritualita v black metale“.

Medzi prednášajúcimi bolo možné nájsť aj naozaj zvučné mená českej religionistiky, akými sú napr. prof. Josef Kandert a doc. Dušan Lužný, uznávaný rakúsky bádateľ Mgr. Dr. Manfred Tschaikner, popredný nemecký výskumník čarodejníctva prof. Johannes Dillinger, významný afrikanista a sociológ Dr. Isak Niehaus či slovenský expert na mayské náboženstvá prof. Milan Kováč. Celé podujatie sa vyznačovalo vysokou mierou multidisciplinarity, a teda rôznych pohľadov na skúmané témy. Predovšetkým prvý panel zaoberajúci sa inkvizícnymi procesmi a trestnoprávnymi otázkami zmluvy s diablom v ranom novoveku poskytol poslucháčom komplexný obraz o problémoch vtedajšej spoločnosti a otázkach, ktorými sa musela zaoberať. Je možné konštatovať, že články uverejnené v tomto paneli by mohli byť publikované aj v knižnej podobe. Medzi ďalšie zaujímavé momenty konferencie je možné zahrnúť terénne výskumy mágie a čarodejníctva v Afrike, orientované na spoločensky závažnú tému lovu albínov v Tanzánii za účelom predaja ich telesných pozostatkov pre magické obrady alebo lovu na čarodejnice v Severnej Ghane. Do osobitnej kategórie spadala archeologicko-religionistická prednáška prof. Milana Kováča z Katedry porovnávacej religionistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Ten prezentoval výsledky svojho terénneho výskumu v Guatemale, ktorý sa týkal krvavých rituálov raných mayských kráľov. Pasáže prednášky objasňujúce rituálne prebodávanie kráľovského pohlavného orgánu jadeitovým nástrojom rozvírili diskusiu a na dlhú dobu upútali pozornosť každého poslucháča v miestnosti. Celkovo je možné označiť uverejnené príspevky za kvalitne spracované a prínosné, až na jednu výnimku, ktorou bol príspevok „From Bones to Spirit: Gender Aspects of divination syncretism among Tshivenda soeakers in South Africa“ Vendaly Řezáčkovej z Univerzity Karlovej v Prahe. Svoj príspevok narýchlo prečítala z papiera v ťažko zrozumiteľnom česko-anglickom prízvuku, čo viedlo k nepochopiteľnosti celej jej prezentácie.

Osobitnú pochvalu si organizátori zaslúžia za poskytnuté bufetové občerstvenie počas celej doby trvania konferencie, čo ocenili všetci účastníci, vzhľadom na časovú náročnosť podujatia (každý deň sa začínalo o 8:45 a končilo o 19:00). Prvý deň konferencie bol celý tlmočený a konal sa v nemčine a v angličtine. Je na mieste dúfať, že takáto prínosná a obsiahla konferencia bude mať aj tretie pokračovanie.